

REPORTAŽA IZ URACHA U njemačkom gradu u kojem su prije pet stoljeća istarski glagoljaši prevodili i za tisak pripremali prvo izdanje Novog zavjeta na hrvatskom jeziku

Prof. emeritus Alojz Jembrih: Uraški glagoljaški korpus Stipana Konzula neizostavni je dio hrvatskog kulturnog i nacionalnog identiteta

Ove godine obilježava se 500. godina rođenja Buzećana Stipana Konzula, zaslužnog za priređivanje prvotiska Novog zavjeta na hrvatskom jeziku

- U jedinstvenom tiskarsko-izdavačkom pothvatu, u hrvatskoj protestantskoj tiskari pod imenom Windische, chrabatische und cirulische Thru-kerey, od 1561. do 1565., okupili su se hrvatski protestantski pisci/prevoditelji i korektori na čelu sa Stipanom Konzulom Istraninom i Antunom Dalmatinom. U projekt su bili uključeni hrvatski glagoljaši, mahom iz Istre: Juraj Juričić, Juraj Cvečić, Matija Živčić, Ivan Fabijanić, Franjo Hlej, Matija Pomazanić, Vinko Verneković, Leonard Merčerić i drugi

NAPISALA I SNIMILA
Nataša UROSEVIĆ

URACH - "U ovome zdanju, do-brotom württemberskoga vojvode Christoph a i štajerskog baruna Hansa Ungnada od 1561. do 1565. godine djelovao je hrvatski biblijski zavod s tiskarom i u njemu je tiskano 30 vjerskih knjiga na hrvatskome jeziku, 15 glagoljicom, 9 hrvatskom cirilicom i 6 latini-com u 30.000 primjeraka. Knjige za tiskanje priređivali su hrvatski protestanti Antun Dalmatin i Stip-an Konzul Istranin sa surad-nicima", piše na spomen-ploči na ulazu u dvorac Amandenhof u Bad Urachu.

Prevođenje Biblije na slovenski i hrvatski jezik

Gradić u kojem živi 12.000 stanovnika u njemačkoj saveznoj državi Baden-Württemberg poznato je terminalno lječilište u živopisnom UNESCO-vom geoparku Schwäbische Alb. Dvoriste samostana Stift Urach danas izgleda kao i prije pet stoljeća, kad su istarski glagoljaši u njemu prevodili i za tisak pripremali prvo izdanje Novog zavjeta na hrvatskom jeziku. Atrijem samostana dominira spomenik slovenskom reformatoru Primožu Trubaru, utemeljitelju slovenskog književnog jezika, koji je, kako možemo pročitati na postamentu, u južnoslavenskoj tiskari u Urachu preveo Novi zavjet i Katehizam. U jedinstvenom tiskarsko-izdavačkom pothvatu, u hrvatskoj protestantskoj tiskari pod imenom Windische, chrabatische und cirulische Thru-kerey, od 1561. do 1565., okupili su se hrvatski protestantski pisci/prevoditelji i korektori na čelu sa Stipanom Konzulom Istraninom i Antunom Dalmatinom. U projekt su bili uključeni hrvatski glagoljaši, mahom iz Istre: Juraj Juričić, Juraj Cvečić, Matija Živčić, Ivan Fabijanić, Franjo Hlej, Matija Pomazanić, Vinko Verneković, Leonard Merčerić i drugi, ističe prof. emeritus Alojz Jembrih.

Urašku tiskaru pokrenuo je i novčano podupirao zemaljski kapetan Štajerske i veliki župan varaždinski I. Ungnad, u dvorcu Amandenhof, koji mu je darovao Vojvoda Kristof od Württember-

ga, u sklopu programa i vizije širenja reformacije prevodenjem i tiskanjem Biblije na slavenski jezik o čemu su, gotovo u isto vrijeme, promisljali Matija Vlačić Ilirik, Primož Trubar i Petar Pavao Vergerije ml. Prof. Jembrih smatra da je poticaj za projekt prevodenja Biblije na slovenski i hrvatski jezik dao 1555. Vergerije, za vrijeme susreta u Ulmu s Primožem Trubarom. Viziju evangelizacije i prosvjećivanja te pomoći kršćanima pod osman-skom vlašću, sve do Carigrada, u posvetama i predgovorima uraških izdanja često su ponavljali Trubar, Konzul i Dalmatin.

Uz prva vjerska izdanja na narodnom jeziku, urednički dvojac, Stipan Konzul i Antun Dalmatin u Urachu je priredio i početnice poput Table za dicu iz 1561. na glagoljici i cirilici, namijenjene opismenivanju djece i odraslih.

Prva vjerska izdanja na narodnom jeziku

Grafička rješenja tih izdanja, pisanih na narodnom jeziku, u skladu s programom europske reformacije, su jedinstvena i inovativna, naslanjajući se ujedno bogatu tiskanu tradiciju glagoljaških misala i brevijara. Na naslovnicama

Dvorac Amandenhof u Urachu u kojem je djelovala hrvatska protestantska tiskara

Zasluge Josipa Bratulića i Alojza Jembriha

Uz akademika Josipa Bratulića, koji je još 1977. u "Buzetskom zborniku" objavio vrlo informativni rad Stipan Konzul Istrijan, uraškom baštinom i djelatnošću Stipana Konzula Istranina kod nas se najviše bavio prof. emeritus Alojz Jembrih, autor monografije Stipan Konzul i "Biblijski zavod" u Urachu i priređivač cijelog niza pretisaka originalnih uraških izdanja.

ma svih hrvatskih knjiga ističe se da su "stumačene v hrvatski jazik", a kao mjesto tiskanja navodi se Tübingen (v Tubingi), jer je tiskara u Urachu bila podružnica tübingenske tiskare Ulricha Morcharta. - Prevodili su istarski glagoljaski popovi katekizme i artikule vjere i crkvene ordinalice i samo Sve-to pismo na hrvatski, ali kakvi su

bili motivi za akcije tih istarskih čakavaca, što ih je vuklo u Regensburg, u Urach, u Tübingen, što ih je pokretalo, zašto su tamo radili i mučili se, umirali u inozemstvu, gubili se tamo i nestajali bez traga među Nijemcima, a da se nije znalo ni kada, ni kako, ni gdje?, pita se Mijo Mirković u Flaciusu iz 1938. Istarski polihistor je kroz arhivska istraživanja u Austriji, Njemačkoj i Švicarskoj obradio i obimnu građu vezanu za izdanja Uraške tiskare, pohranjena u knjižnicama i arhivima u Beču, Regensburgu, Wolfenbüttelu, Tübingenu, Münchenu, Weimaru i Stuttgartu.

Impresivna nakladnička izdanja Uraške tiskare

Mirković se bavio ulogom reformacije u kulturnom razvoju naših krajeva, ukazujući da su istarski reformatori, u okvirima šireg europskog pokreta, prvi u hrvatskoj kulturnoj povijesti radili na stvaranju jedinstvenog književnog jezika ne samo za sve Hrvate nego i za sve južne Slavene: "Nije od malog značaja, da su istarski i primorski protestanti izdali u divot izdanjima, glagoljicom i cirilicom 1562. i 1563. na izražajnom čakavskom narječju živog narodnog govora prvi prijevod Novog zavjeta... Izražajna snaga toga jezika, ono,

Urach i danas izgleda kao u Konzulovo doba

Sveučilišni grad Tübingen

što je u njemu živo, što je uzeto iz narodnog čakavskog govora, što u čakavskom govoru još živi, sve je to manje istraživano i već čitavu

jednu generaciju i ta su istraživanja zamrla.", ističe Mirković u Predgovoru Kataloga svjedoka istine (1960), ukazujući na potrebu

sustavnog istraživanja jezika i sadržaja izdanja Uraške tiskare. Ovu uzbudljivu epizodu hrvatske kulturne povijesti, na temelju

Stipan Konzul Istranin - iz Buzeta u svijet

Stipan Konzul rođen je u Buzetu 1521., radio je kao glagoljaški svećenik u Starom Pazinu do 1549. kada je, radi pristajanja uz protestantizam, morao napustiti svoju župu, odakle je otišao propovijedati u Kranj, potom u Ljubljano. U Njemačku se preselio 1552. i u Kemptenu je nekoliko mjeseci živio s Primožem Trubarom. Od 1553. radio je kao učitelj pjevanja u Regensburgu, da bi se 1557. pridružio Trubarovom projektu izdavanja slovenskih i hrvatskih protestantskih knjiga. Nakon što su slovenski protestanti na čelu s Antunom Dalmatinom pozitivno ocijenili njegove prijevode, ukazujući da su razumljivi na širem području Dalmacije, Hrvatske, Bosne i Srbije, sve do Carigrada, vratio se Trubaru, koji je u Urachu s Ivanom Ungnadom upravo pokretao Biblijski zavod. Stipan Konzul organizirao je rad tiskare u Urachu, koja je djelovala od 1561. do 1565. te je s Antunom Dalmatinom, koji mu se pridružio, prema Trubarovim tekstovima tiskao početnicu, Tablu za dicu (1561), Katehismus (1561) te Novi zavjet na hrvatskom jeziku: Prvi del novoga testamenta (1562) i Drugi del novoga testamenta (1563). Nakon tiskanja prvoga dijela između njega i Trubara izbile su nesuglasice oko kvalitete prijevoda, pa je došlo do prekida suradnje.

U studenome 1562. Konzul putuje u Istru s Jurjem Cvečićem, nastojeći dobiti moralnu i novčanu potporu za rad tiskare. Nakon Ungnadove smrti potkraj 1564. tiskara više nije imala pokrovitelja.

Dolaskom nadvojvode Karla na vlast u unutarnjoj Austriji 1564., počeo je u Štajerskoj, Koruškoj, Goričkoj i Primorju te u Pazinskoj knežiji progon protestanata i spaljivanje njihovih knjiga. Tiskara je ubrzo zatvorena, a Konzul se 1566. vratio u Regensburg kao učitelj glazbe. Ondje je s Antunom Dalmatinom izdao latiničku Postillu (1568). Oko Uskrsa 1568. odlazi Hrvatima doseljenima pred Osmanlijama u Željezno propovijedati evanđelje, a tamo i umire najvjerojatnije 1579.

korespondencije suradnika Uraške tiskare između 1561. i 1563., rekonstruirao je 1874. Ivan Kostrenčić i kasnije obradio Franjo Bučar u Povijesti hrvatske protestantske književnosti za reformacije (1910). S Franjom Fancevom Bučar je 1938. objavio i Bibliografiju hrvatske protestantske književnosti za reformacije. Na tragu istraživanja Franje Fanceva, koji je 1916. objavio studiju Jezik hrvatskih protestantskih izdanja 16. stoljeća, istraživački tim predvođen akademikom Stjepanom Damjanovićem i prof. Mateom Zagarem s Filozofskog fakulteta u Zagrebu obradio je jezik uraških izdanja i rezultate istraživanja predstavio u recentno objavljenim zbornicima radova. Uz akademika Josipa Bratulića, koji je još 1977. u "Buzetskom zborniku" objavio vrlo informativni rad Stipan Konzul Istrijan, uraškom baštinom i djelatnošću Stipana Konzula Istranina kod nas se najviše bavio prof. emeritus Alojz Jembrih, autor monografije Stipan Konzul i "Biblijski zavod" u Urachu i priređivač cijelog niza pretisaka originalnih uraških izdanja.

Stručni skup u petak na pulskom Sveučilištu

- Uraška tiskara polučila je uspjeh koji se razabire u nakladi od najmanje 37 različitih djela s ukupno 31 tisuću primjerka od kojih je 15 na glagoljici, 8 cirilici, 6 latinici i 6 na talijanskom jeziku, u razdoblju od 1561. do 1565. godine. Ako se danas slažemo s činjenicom da hrvatski glagolizam sačinjava i glagolitica protestantica croatica, onda svijest o njezinu postojanju nalaze drukčiji odnos u današnjoj hrvatskoj kulturi. Odnos koji treba biti vrijednujući, jer taj uraški glagoljični korpus jest neizostavni dio hrvatskoga kulturnog i nacionalnog identiteta u 16. stoljeću, u kojemu je Stipan Konzul bio odgovoran za tiskanje glagoljičnih hrvatskih knjiga u Urachu i koji za sebe reče da je hrvatskoga jezika prevoditelj i korektor (uraških izdanja). To već dovoljno ukazuje da je opravdano reći, da se Stipan Konzul i Antun Dalmatin sa suradnicima, u 21. stoljeću, u hrvatskoj kulturi, povijesti, jezikoslovlju i u povijesti prevodenja Biblije na hrvatski jezik, ne smiju zaobilaziti niti prešućivati, ističe prof. emeritus Alojz Jembrih.

Profesor Jembrih bit će i uvodni izlagač na znanstveno-stručnom skupu kojim će i pulsko Sveučilište, u petak, 10. prosinca, simbolično obilježiti 500. godišnjicu rođenja Stipana Konzula Istranina. Petnaest izlagača s hrvatskih sveučilišta i instituta, uz goste iz Slovenije i Austrije, obradit će teme vezane za glagoljašku i reformacijsku baštinu Istre i Hrvatske, život i stvaralaštvo Stipana Konzula Istranina, suradnju istarskih reformatora i modele suvremene valorizacije ovog jedinstvenog regionalnog, nacionalnog i europskog naslijeđa.